

23. UREDBA O ORGANIZACIJI VILAJETA (1867. godine)

Mnogobrojna područja Osmanskog carstva dijeliće se, shodno livama, na više upravnih jedinica. Svaka jedinica nazivaće se vilajet.

Član 1. Vrhovna uprava svake upravne jedinice povjeriće se upravnom tijelu, koje je ustanovljeno slijedećim odredbama. Ta uprava imaće svoje sjedište u glavnom mjestu.

Član 2. Svaki vilajet biće podijeljen na live, uključujući tu i sandžak u kom se nalazi centralna (vilajetska) uprava. U svakom sandžaku postojaće uprava mutesarifluka. Njeno sjedište biće u glavnom gradu live.

Član 3. Svaki sandžak dijeli se na više kaza, svaka kaza predstavlja i jedan kajmekamluk (srez). Glavna kasaba svake kaze biće sjedište mudira (sreskog načelnika).

Član 4. Svaka kaza dijeli se na sela. U svakom selu postojaće opštinska uprava (*idare-i belediye*), kako je objašnjeno u slijedećim članovima. Manjim upravnim jedinicama, sastavljenim od nekoliko sela, koje po svom položaju ne mogu predstavljati samostalne kaze, upravljaje se na taj način što će se one pripojiti nekoj kazi. Ove jedinice nazivaće se nahije.

Član 5. Najmanje pedeset kuća u gradovima i kasabama sačinjava jednu mahalalu. Svaka mahalala tretiraće se kao selo.

GLAVA PRVA

VRHOVNA CENTRALNA UPRAVA

Poglavlje prvo

GRADANSKA UPRAVA

Član 6. Uprava gradanskim, finansijskim, policijskim i političkim poslovima vilajeta i izvršavanje sudskih odluka povjerava se *valiji* koga postavlja njegovo veličanstvo car. Kao što je dužan da provodi sve naredbe

Carstva, valija vilajeta, i unutarstvu uprave.

Član 7. Finansijska uprava, u okviru finansijskom službi, biće nadležan za sve finansijske stvari valiji za računsko.

Član 8. Dužnosti i odgovornosti odnose na valiju, i određeni su uredbom. Računsko i računovodstvo ko će biti na način koji odredi.

Član 9. Opštinski sekretar službeniku koga postavlja valija (*sekretar*) vilajeta.

Pod njegovim nadležnošću (*tahrirat kalemi*) biće dencija vilajeta, čiji će biti štamparija i biće.

Član 10. Carstvo će postaviti poslova postaviti i narodnih ugovora pismeno održavati u pitanjima koja.

Član 11. Uvjetima postavljaju Porta ministarstva se inženjerima, i pitanja javnih prava izvođenje.

Član 12. Poljoprivrede i trgovine za izvoz i uvoz u Ministarstva trgovačke.

Član 13. Povjerenici (i vijeće). Način postavljanja sastavljeno od: mektubdzije, re-

Carstva, valija vilajeta je isto tako dužan da, u okviru ovlaštenja, vrši unutarnju upravu vilajeta.

Član 7. Finansijski i računski poslovi vilajeta povjeriće se jednom finansijskom službeniku koji će se nazivati *defterdar vilajeta*. On je nadležan za sve finansijske poslove vilajeta i, premda je lično potčinjen valiji za računske poslove, odgovoran je izravno ministarstvu finansija.

Član 8. Dužnosti u poslovima finansija i računovodstva, koje se odnose na valiju, kao i dužnosti koje se odnose na defterdara, određene su uredbom. Računski poslovi vilajeta povjeriće se jednom uredu za računovodstvo koji će biti pod upravom defterdara i koji će poslovati na način koji odredi ministarstvo finansija.

Član 9. Opšti poslovi vilajetske korespondencije povjeriće se jednom službeniku koga postavlja Carstvo pod nazivom *mektubdžija* (*generalni sekretar*) vilajeta.

Pod njegovim rukovodstvom nalaziće se ured za korespondenciju (*tahrirat kalemi*). Preko njega će se obavljati sva službena korespondencija vilajeta, čuvati svi spisi i protokoli. U vilajetu će postojati jedna štamparija i biće pod upravom generalnog sekretara (*mektubcilik*).

Član 10. Centralna vlada će na prijedlog Ministarstva inostranih poslova postaviti jednog službenika koji će nadzirati izvršavanje međunarodnih ugovora i vršiti vanjske poslove [vilajeta]. On će usmeno i pismeno održavati kontakte između vlade i stranih predstavnika, kao i u pitanjima koja se odnose na njih.

Član 11. U vilajetu će postojati jedan službenik za javne radove koga postavlja Porta na prijedlog Ministarstva javnih radova. On je dužan da se inženjerima, koji će se nalaziti pod njegovom upravom, razmatra pitanja javnih putova, mostova i javnih građevina i da nadzire njihovo izvođenje.

Član 12. Postojaće jedan službenik koji će raditi na unapređenju poljoprivrede i trgovine, on će se brinuti za procjenu i popis dohodaka za izvoz i uvoz u vilajet. I njega će postavljati centralna vlada na prijedlog Ministarstva trgovine i poljoprivrede.

Član 13. Pod upravom valije postojaće jedan *idare medžlis* (upravno vijeće). Način postavljanja tog vijeća izložiće se u drugoj glavi, a biće sastavljeno od: mufetiša (inspektora) šerijatskih sudija, defterdara, mektubdžije, referenta za vanjske poslove (*haridžije mudiri*) i izabranih

predstavnik iz naroda, od kojih će biti dvojica muslimani, a dvojica nemuslimani. Predsjednik idare medžlisa biće valija. U njegovoj odsutnosti zastupaće ga njegov službenik koga on odredi.

Član 14. Idare medžlis je dužan da se savjetuje o izvršenju propisa koji se odnose na građanske, finansijske i vanjske poslove, kao i na poslove poljoprivrede i javnih radova. On se neće miješati u nadležnost pravosuđa. Način na koji će se vršiti savjetovanje ovog vijeća i kako će se provoditi njegovi zaključci određiće se posebnim pravilnikom (*nizam-name*).

Član 15. Policijski poslovi vilajeta, uzevši općenito, nalaze se pod zapovjedništvom valije vilajeta; valija je nadležan da te snage raspodjeljuje po sandžacima i kazama i da ih premješta iz jednog mjesta u drugo. Na čelu policijskih snaga, općenito uzevši, stajaće jedan visoki oficir u činu pukovnika (*miralay*), a u zvanju alajbega. Taj oficir podređen je valiji i dužan je da izvršava propise o policijskim snagama.

Poglavlje drugo

PRAVOSUDE

Član 16. Od strane halife, a na prijedlog šejhu-ul-islama, biće postavljen jedan mufetiš (inspektor) šerijatskih sudija koji će voditi nadzor nad svim šerijatskim sudovima u vilajetu i koji će ispitivati sve ilame i ostale šerijatske akte koje treba dostaviti centralnoj vladi.

Član 17. Odredbe o inspekciji šerijatskih sudova i ostalim dužnostima inspektora sudija određiće se uputstvom (*tenbihname*) koje će propisati Mešihat.

Apelacioni sud

Član 18. U [središtu] vilajeta postojaće Veliki apelacioni sud (*Büyük meclis-i temyz-i hukuk*). Njegova je dužnost da rješava i donosi odluke u onim imovinsko-pravnim sporovima (koji se odnose na pokretni i nepokretni mulk-imetak), kao i u onim krivičnim sporovima koje, nakon pretresa u drugostepenim sudovima liva, po pravilu i zakonu, treba proslijediti na višestepeni sud. Isto tako treba da rješava i odnosi presude u građanskim i krivičnim parnicama koje se na zahtjev stranaka po pravilu i zakonu prosljeđuju višestepenom sudu.

Član 19. (inspektor) šerijatskih sudova (*mumeyiz*), i t. d. izložiće se u p. d. koga postavljaju pravne (*hukuk*)

Član 20. sporove koji se prvo, spo. treba da odnose na konfesion drugo, sp. rješavaju

Član 21. cionom sudu pečatima insp. koje su u okviru njegove konpe

Član 22. treba da se sv. građansko-pr. to oformi jedn

Član 23. će biti konstit. da bi mogao v. sud će se sast. će u višem step

Član 24. kajmekam, za drugim livama. također voditi

Član 19. Vilajetskom apelacionom sudu predsjedavaće mufetiš (inspektor) šerijatskih sudova, a sastojaće se od šest članova porotnika (*mumeyiz*), i to tri muslimana i tri nemuslimana. Način njihovog izbora izložiće se u petoj glavi. U ovom vijeću nalaziće se poseban službenik koga postavlja centralna vlada, koji će biti dobro upućen u šeriatsko-pravne (*hukuk*) i građansko-pravne (zakonske) poslove.

Član 20. Taj apelacioni sud dužan je da razmatra i rješava sve sporove koji se po zakonu i uredbi moraju raspravljati, izuzimajući: prvo, sporove koji se odnose na muslimansko stanovništvo, a koje treba da rješavaju šerijatski sudovi; isto tako sporove koji se odnose na nemuslimansko stanovništvo i koje rješavaju njihove konfesionalne opštine; drugo, sporove koji se odnose na čisto trgovačke poslove i koje rješavaju trgovački sudovi.

Član 21. Sporovi koji su rješavani i presuđeni na Velikom apelacionom sudu vilajeta dostavljaju se valiji aktom (*mazbata*) ovjerenim pečatima inspektora sudija i članova porote. Valija će njihove odluke, koje su u okviru njegove kompetencije, potvrditi, a one koje su izvan njegove kompetencije dostaviće na razmatranje i odluku centralnoj vladi.

Krivično vijeće (*Meclis-i i cinayet*)

Član 22. Ako se na apelacionom sudu pojavi neki pravni spor koji treba da se svestrano i detaljno ispita, pa bilo da se odnosi na obične građansko-pravne poslove, bilo na krivična djela, dozvoljeno je da se za to oformi jedno privremeno tijelo sastavljeno od članova suda.

Trgovački sud (*Meclis-i ticaret*)

Član 23. U vilajetu će postojati jedan Vilajetski trgovački sud koji će biti konstituisan u obliku i na način koji je propisao zakon o trgovini; da bi mogao vršiti dužnosti koje su mu određene pomenutim zakonom, sud će se sastojati od posebnog predsjednika i nekoliko članova. Taj sud će u višem stepenu rješavati odluke odgovarajućih sudova u sandžacima.

Član 24. U sandžaku u kome se nalazi sjedište vilajeta postojaće kajmekam, zatim upravno vijeće, građanski sud i trgovački sud, kao i u drugim livama. Ta vijeća će pored vršenja dužnosti sandžačkih vijeća, također voditi građanske i sudske poslove sreza (*kaze*) koji je vezan za

sjedište live. Kao što je dužan da pomaže valiji vilajeta u opštim poslovima, kajmekam centralnog sandžaka je, isto tako, dužan da u slučaju odsutnosti valije predsjedava onim vijećima kojima je predsjedavao valija.

(...)

Pravosuđe u livi

Član 37. Svaka liva imaće jednog kadiju. Njegova je dužnost da raspravlja i donosi odluke u sporovima koji spadaju u nadležnost šerijatskog suda, izuzimajući sporove koji se rješavaju po građanskim zakonima. Sandžačkog kadiju imenuje i postavlja (sultan) na prijedlog šejh-ul-islama.

Član 38. U sjedištu live postojaće Prizivni građanski sud (*Medžlis-i-temyiz-i hukuk ve cinayet*). Ovaj sud rješava one krivične i građansko-pravne sporove koje po zakonu ne može da rješava građanski sud kaze, i u slučajevima kad parničke stranke, nakon rješenja sreskog građanskog suda, zatraže priziv (na višestepeni sud).

Član 39. Vijeću građanskog suda u sjedištu sandžaka predsjedavaće kadija, a sastojće se od šest članova porotnika (mumeyiz), i to tri muslimana, a tri nemuslimana; način njihovog izbora biće objašnjen u petoj glavi. U tom vijeću nalaziće se jedan specijalni službenik koji će biti upućen u pravne i zakonske poslove i biti postavljen od strane centralne vlade.

Član 40. Taj građanski sud nadležan je da razmatra i rješava sve sporove koji će se raspravljati po građanskim zakonima, izuzimajući: prvo, sporove koji se odnose na muslimansko stanovništvo i koje treba da rješavaju šerijatski sudovi; isto tako sporove koji se odnose na nemuslimansko stanovništvo i koje treba da rješavaju njihove duhovne uprave; drugo, predmeti koji se odnose na čisto trgovačke poslove i koje rješavaju trgovački sudovi.

Član 41. Sporovi koji su raspravljani i riješeni u građanskom sudu live treba da se podnesu metesarifu, i to aktom (*mazbata*) ovjerenim od strane kadije i porotnika. Mutesarif će njihove odluke u granicama svoje kompetencije, određene od strane Visoke porte, izvršiti, a one koje su izvan njegove kompetencije prosljediće na razmatranje valiji.

Član 42. U livi će postojati trgovački sud koji će biti formiran u obliku i na način kako je propisao trgovački zakon i koji će vršiti dužnosti

u granicama k...
posebnog preds...

(...)

Član 50. U...
da rješava sve...
izuzimajući sp...
Kadiju imenuje

Član 51. U...
(*meclis-i deavi*)...
sastojće se od...
porotnici (mun...
petoj glavi.

Član 52. T...
i rješava sporov...
zakona, kao i m...
tenciji. Od tog...

1. oni spo...
šerijat...
stanov...
2. krivič...
3. čisto t...
sudov...

Član 53...
sudu treba up...
kadije i porot...
kompetencij...
slijediće mut...

(...)

u granicama koje su mu određene tim zakonom, a sastojaće se od posebnog predsjednika i više članova.

(...)

Pravosuđe u kazi

Član 50. U svakoj kazi (srez) postojaće jedan kadija. On je nadležan da rješava sve sporove koji spadaju u nadležnost šerijatskog suda, izuzimajući sporove koji se rješavaju na osnovu građanskih zakona. Kadiju imenuje i postavlja sultan, na prijedlog šejh ul-islama.

Član 51. U svakom sjedištu kaze postojaće sreski građanski sud (*meclis-i deavi*). Ovaj sud stajaće pod predsjedništvom kadije kaze, a sastojaće se od tri člana, muslimana i nemuslimana, pod nazivom porotnici (*mumeyiz*). Oni će biti birani prema sistemu izloženom u petoj glavi.

Član 52. Taj sud je dužan da, u okviru svoje nadležnosti, raspravlja i rješava sporove koji se raspravljaju i rješavaju na osnovu građanskih zakona, kao i manja krivična djela i prestupe koji su u njegovoj kompetenciji. Od toga se izuzimaju:

1. oni sporovi muslimanskog stanovništva koji se rješavaju na šerijatskim sudovima, kao i oni sporovi nemuslimanskog stanovništva koje će rješavati njihove vjerske uprave,
2. krivični sporovi koji spadaju u nadležnost krivičnih vijeća,
3. čisto trgovački sporovi koji će se rješavati u trgovačkim sudovima live.

Član 53. O sporovima koji su raspravljani u sreskom građanskom sudu treba upoznati kajmekama aktom (*mazbata*), ovjerenim pečatima kadije i porotnika kaze. Kajmekam će njihove odluke, u domenu svoje kompetencije, izvršiti, a one koje prelaze njegovu kompetenciju prosljediće mutesarifu.

(...)

Izvor naveden prema: A. S. ALIČIĆ, *Uredba o organizaciji vilajeta 1867. god.*, Prilozi za orijentalnu filologiju, XII-XIII/1962-63, Sarajevo 1963, 221-234.

Komentar – Da bi omogućila izvjestan prosperitet u zemlji, te ublažila brojne suprotnosti koje su izazivale česte neredne među stanovništvom u udaljenijim provincijama Carstva, Porta je već u Hati Humajunu iz 1856. godine, pored ostalog, najavila i reorganizaciju uprave unutar svojih provincija. Sa tim u vezi, sultan je 1864. godine izdao *Uredbu o vilajetima* koja je, kao eksperiment, uspješno primijenjena u Dunavskom i Bagdatskom vilajetu, a kasnije postepeno i u ostalim provincijama Carstva. Prema ovoj Uredbi dotadašnjih 27 *ejaleta* Osmanskog carstva su, uz izvjesna teritorijalna pregrupiranja, preimenovani u 27 *vilajeta*. Kasnijom *Uredbom o organizaciji Bosanskog vilajeta*, iz maja 1865. godine, određeno je da se dotadašnji ejaleti Bosanski i Hercegovački objedine u jedan jedinstven Bosanski vilajet. Ovaj vilajet se, prema novoj upravnoj podjeli, dijelio na 7 liva (okrug) koje su se u potpunosti podudarale sa ranijim sandžacima. To su: Sarajevo, Travnik, Bihać, Banja Luka, Zvornik, Novi Pazar i Hercegovina. Na čelu svake live (sandžaka) nalazio se mutesarif (ranije kajmekam). Live ili sandžaci su se dijelili na kaze (srezove) kojima su upravljali kajmekami (ranije mudiri). Neke od kaza, većinom na području novopazarskog, hercegovačkog i bihaćkog sandžaka su se dalje dijelile na nahije na čijem čelu su bili mudiri (ranije zabiti). Prema *Uredbi o novoj organizaciji vilajeta iz 1865. godine* upravna vlast u vilajetu je povjerena jednom izbornom upravnom tijelu, tj. upravnom vijeću (*Medžlisi idare*). Međutim, stvarnu vlast u vilajetu je imao *valija* kao vrhovni i izvršni organ vlasti. On je ujedno bio predsjednik tog Upravnog vijeća, istovremeno nadležan za sve građansko-pravne, finansijske, policijske, te političke poslove u vilajetu. Postavljao ga je sultan svojim fermanom. Valija je imao svog generalnog sekretara koji mu je pomagao u svim poslovima pri upravljanju vilajetom. Finansijske poslove je vodio deftedar, a u okviru vilajetske uprave djelovali su i načelnici za vanjske poslove, poljoprivredu i trgovinu, prosvjetu, javne sudove, kao i upravnik katastra, referent za statistiku, upravnik vakufa i komandant žandarmerije zadužen za javnu sigurnost. *Opće vilajetsko vijeće*, novina u upravnoj organizaciji vilajeta, imalo je funkciju vilajetske skupštine. U njegov sastav su ulazili po četiri poslanika iz svakog od sedam sandžaka ili liva sa mandatom od godinu dana. Njegovo zasjedanje je održavano jednom godišnje i trajalo je do 40 dana. Usporedo s uvođenjem nove, moderne, upravne organizacije u vilajetu, pristupilo se reformi dotadašnjeg šerijatskog sudstva. Prema Uredbi o organizaciji vilajeta pored postojećih šerijatskih sudova, sada sa znatno suženom nadležnošću, uvedeni su novi, redovni, građanski sudovi, koji su djelovali u tri instance, kao kotarski (sreski), okružni, te Vrhovni vilajetski sud u Sarajevu. Od ranije su funkcionirali i trgovački sudovi, prvi u Sarajevu od 1861, a drugi u Mostaru od 1863. godine. Prvi sekretar Bosanskog vilajeta bio je Ibrahim Teufik-beg i to u razdoblju od 1865. do oktobra 1869. godine. Osnovao je prvu Činovničku školu u Sarajevu u kojoj su se obrazovali domaći ljudi za obavljanje administrativnih poslova u vilajetu. *Uredba o organizaciji vilajeta* u cijelosti je provedena u život početkom 1867. godine. Njen značaj je veliki, posebno s obzirom na mogućnost proučavanja organizacije i funkcioniranja osmanske upravne vlasti na području Bosanskog vilajeta tokom XIX stoljeća.

§ 1. I
pravila pos
P
(zakoni) o l
o ženidben
ljudi i o ka
uregjenje o
janje je vez
muškog sp
I
pojedinač
naravi za n
zanatlijski
sobno potp
K
u samoći, k
te da se dru
B
ono, što mu
pravila, da
pitanjima ž
sobnog potp
O
pogodbama
života).